Creolizarea modernității

Anca PARVULESCU & Manuela BOATCĂ

Washington University
Albert-Ludwigs-Universität Freiburg
Personal e-mails: ancaparvulescu@wustl.edu (corresponding author); manuela.boatca@soziologie.uni-freiburg.de (corresponding author)

Creolizing the Modern

Abstract: The article includes a preview excerpt, in Romanian, from the introduction of the book authored by Anca Parvulescu and Manuela Boatcă, *Creolizing the Modern: Transylvania across Empires*, published by Cornell University Press in 2022. This volume espouses an inter-imperial approach focused on Transylvania and takes Liviu Rebreanu's canonical novel Ion as a case study.

Keywords: inter-imperiality, modernity, creolization, Liviu Rebreanu, world literature.

Citation suggestion: Parvulescu, Anca, and Boatcă, Manuela. "Creolizarea modernității" *Transilvania*, no. 5 (2022): 53-56. https://doi.org/10.51391/trva.2022.05.07.

În cadrul conferinței Modernismul rural în Europa Centrală și de Est *a fost organizată o masă rotundă care le-a avut ca invitate pe Anca Parvulescu (profesoară la Washington University, SUA) și pe Manuela Boatcă (profesoară la Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Germania). Evenimentul a vizat discutarea cărții* Creolizarea modernului: Transilvania la răscrucea imperiilor, *care va apărea în această toamnă, în limba engleză, la editura Cornell University Press din SUA și, în limba germană, la transcript Verlag. Traducerea în limba română, realizată de Ciprian Șiulea, va fi publicată la IDEA, Cluj. Oferind o teorie a inter-imperialității Transilvaniei, cartea analizează – ca studiu de caz extins – romanul* Ion *de Liviu Rebreanu. În cadrul mesei rotunde, autoarele au răspuns la întrebările participanților, care au acoperit un spectru larg: de la problema reprezentării clasei mijlocii în romanul lui Rebreanu și statutul romanului* Ion *în literatura mondială, la chestiunea modernității Transilvaniei și la analiza comparativă a Transilvaniei în relație cu alte zone semiperiferice din sistemul mondial. Ca preambul la ediția în limba română, oferim spre lectură un scurt extras din introducerea cărții.*

O perspectivă transilvană expune un naționalism metodologic adânc înrădăcinat în științele umane și sociale, impunând nevoia unor metodologii alternative – unele trans-naționale sau trans-regionale, altele inter- sau trans-imperiale. În cartea noastră, reflectăm asupra acestui fenomen pornind dintr-un sat din Transilvania și din perspectiva anului 1920, care a marcat o schimbare importantă în proiectele imperiale europene. Întreprindem acest proiect prin intermediul unei analize multi-dimensionale a unui singur document: romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu, nu întâmplător publicat tot în 1920. Ca studiu de caz extins, analiza romanului lui Rebreanu ne oferă baza pentru argumentele teoretice ale cărții, pe care le plasăm în relație cu narațiunea romanului.[1] Narațiunea are o dimensiune pedagogică, atenuând riscul abstractizării prin furnizarea unor detalii importante atât pentru analiza literară, cât și pentru cea sociologică. Citim acest roman ca pe o arhivă extinsă a „moștenirilor sedimentate" ale inter-imperialității, în termenii propuși de Laura Doyle, și înțelegând amplasarea inter-imperială a Transilvaniei ca reprezentând atât o „condiție a producției estetice, cât și un obiect al reprezentării literare."[2] Astfel, analizăm romanul lui Rebreanu în același timp ca un produs și ca o cronică a inter-imperialității.

În cartea noastră, plasăm scara locală a detaliului textual în relație cu scara globală. În spiritul creării unei punți între științele umane și cele sociale, abordăm o constelație de texte din jurul romanului. Transcrieri ale dezbaterilor din parlamentele din Viena și Budapesta, legislație și documente juridice, date economice, hărți, texte literare, memorii și mărturii orale – toate intră în dialog cu romanul lui Rebreanu. Metoda inter- și trans-imperială pune în legătură perspectiva macro-structurală cu micro-istoriile reflectate în unul din cele mai canonice documente literare din regiune, permițându-ne să examinăm atât manevrele politice imperiale la scară macro, cum ar fi un decret imperial, cât și, de exemplu, mutații în cultura sexualității la scară micro. Prezentăm astfel cele ce urmează drept un studiu de caz extins care oscilează și negociază între nivelul macro și cel individual.

Revenim la narațiunea și la structura romanului în fiecare capitol, astfel că, în introducere, oferim doar un scurt sinopsis al unui text – de altfel – bine-cunoscut publicului românesc: protagonistul care dă titlul romanului, un tânăr țăran pe nume Ion Glanetașu, o seduce agresiv pe Ana pentru a-l forța pe tatăl ei să accepte o căsătorie, prin care Ion ar prelua pământul acestuia, pe care îl dorește cu o pasiune inter-imperială. În

paralel cu narațiunea despre pământ se desfășoară povestea unui tânăr poet pe nume Titu Herdelea, a cărui *Bildung* urmărește transformarea în intelectual inter-imperial și susținător al cauzei naționale a românilor transilvăneni. După ce Ion dobândește pământul mult dorit, Ana se sinucide și Ion o curtează pe fosta lui iubire, Florica, doar pentru a fi ucis de noul soț al acesteia. Între timp, tânărul poet se mută la București și contribuie, prin intermediul literaturii, la împlinirea proiectului naționalist, al cărui final este anexarea Transilvaniei de către România în 1920. Mult doritul pământ pentru care s-au luptat țăranii intră în proprietatea bisericii.

Regiunea Năsăud/Nassod/Naszód din Transilvania, în care este situat satul lui Rebreanu, are o bogată arhivă istorică, disponibilă grație unui grup de istorici devotați, care au publicat date ale recensămintelor, documente de proprietate, decizii ale tribunalelor, date familiale. În dialog cu acest material, analizăm forța canonică a romanului și impactul lui asupra culturii și istoriei. Urmărim negocierea impulsurilor atât ficționale, cât și documentare ale textului, ambele la fel de puternice. Plasăm aceste impulsuri în mediul imediat al romanului, dar și în contextul literaturii globale, în care romanul participă prin intermediul traducerii. În mod ideal, arhiva noastră ar conține toate edițiile romanului și traducerile lui, în toate limbile traducerilor, așa cum au fost ele primite de un public comparativ.[3]

Abordăm romanul lui Rebreanu ca fiind un exemplu de „capodoperă necitită" pe scena globală.[4] *Ion* este considerat primul roman modern în limba română. În această ipostază, *Ion* este parte a unei arhive globale care cuprinde texte ce se bucură de acest titlu în alte tradiții literare: *Zainab* de Mohammed Hussein Haikal, în Egipt, *Ukigumo* de Futabatei Shimei, în Japonia, sau *Jurnalul unui nebun* de Lu Xun, în China. La fel ca aceste texte, romanul lui Rebreanu codifică chestiuni legate de periferia și semi-periferia sistemului mondial modern, imperiu/inter-imperialitate și post-colonialitate, naționalism și miturile lui, limbi vernaculare și multilingvism, secularizare, relații de gen, rasă și etnie. Romanul este bine-cunoscut publicului de limbă română, fiind lectură liceală obligatorie timp de generații, dar rămâne practic non-existent pentru publicul global, chiar și într-un moment în care studiile despre modernism (*modernist studies*) au devenit mai globale. Motivația din spatele deciziei de a scrie despre acest roman are, astfel, și o altă consecință pedagogică: sperăm ca cititorii nefamiliarizați cu Transilvania și tradițiile ei literare, dar interesați de lărgirea dezbaterii despre literatura mondială și despre studiul comparativ al imperiilor, să poată consulta, alături de studiul nostru, traducerile acestui roman.

Publicului familiarizat cu istoria Transilvaniei și cu romanul lui Rebreanu sperăm să îi oferim un set de instrumente de recitire a familiarului. Pe de o parte, reconfigurăm unele întrebări vechi. Mult dezbătuta istorie a Transilvaniei devine în cartea noastră parte dialogică a istoriei globale. Spectrul naționalismului, laitmotiv al dezbaterilor despre această regiune, este reevaluat din perspectiva inter- și trans-imperialității Transilvaniei, văzută în *longue durée*. De asemenea, revizităm relația din regiune dintre antisemitism, anti-imperialism și capitalism. Pe de altă parte, propunem analizei chestiuni mai rar ridicate. Cel mai important, poziționăm abolirea înrobirii romilor într-un cadru comparativ, care o pune în legătură cu emanciparea africanilor înrobiți pe continentul american. Problema violenței împotriva femeilor o discutăm în relație cu rivalitatea inter-imperială și cu negocierile trans-imperiale. O altă temă de analiză neglijată pe care o propunem este cea a afectului erotizat în medierea dintre pământ și cei care îl revendică. De asemenea, oferim o descriere a etnicizării religiei într-un cadru inter-imperial. Astfel, analiza noastră oscilează între interogarea și redefinirea unor teme familiare și iluminarea unor teme urgente, dar neglijate.

În urma dezbaterilor recente privind intersecția dintre literatura mondială și postcolonialitate, credem că este esențial să revizităm, în cheie critică, canonul așa-numitelor literaturi mici, create în „limbi minore".[5] Canoanele literaturilor mici au un mare impact – într-un spațiu restrâns, dar cu implicații istorice mondiale. Exercițiul recitirii textelor canonice ale literaturilor mici, într-un cadru critic în care literatura mondială se intersectează cu postcolonialitatea, deschide noi căi de investigare a unor chestiuni ca egalitatea, dominația și puterea – și legătura lor cu sistemul literar mondial. Romanul lui Rebreanu, din punct de vedere stilistic un amestec hibrid de realism, naturalism și experiment modernist, oferă o oportunitate de a relua aceste dezbateri. Dacă rescriem istoria transilvană ca istorie mondială, recitim *Ion* ca literatură mondială.

Mulți cercetători își mărturisesc uneori stânjeneala de a nu fi citit anumite opere fundamentale sau canonice – un exercițiu de modestie menit, paradoxal, să le consolideze competența. Vezi specialistul în literatura engleză care n-a citit *Hamlet* sau specialistul în literatura germană care n-a citit *Faust*. În schimb, faptul că mulți literați nu au citit niciun text din întregi regiuni ale lumii e rareori motiv de stânjeneală. Cunoașterea acestor texte nu este considerată un standard al competenței profesionale. Teoreticienii post-coloniali au numit această ne-rușinare ignoranță sancționată și asimetrică.[6] În acest caz, balanța se înclină în partea cealaltă: luxul nu e de a fi ratat un text important, ci de a fi ratat sistematic majoritatea textelor, fără consecințe. Această asimetrie flagrantă face necesar ceea ce Boaventura de Sousa Santos a numit „o sociologie a absențelor", care cartografiază distribuția structural inegală a atenției cercetătorilor.[7]

Cunoștințele despre Europa de Est intră în sfera ignoranței sancționate. A nu fi citit texte esențiale, a nu cunoaște istoria și mai ales a nu aborda teoria produsă în limbile regiunii care nu au o istorie imperială sunt opțiuni legitime, ca funcție a unei diviziuni a muncii academice impusă colonial și imperial. Pe de o parte, metropolei producătoare de teorie, copleșitor asociată cu Nordul Global, îi sunt atribuite concepte, metode și canoane. Pe de altă parte, periferia este redusă la o sursă de date și depozit al miturilor, folclorului și artei indigene – din care, însă, nu pot deriva nici concepte, nici literatură canonică. Politica citării în mediile academice este adesea fidelă unui canon al teoriei în una sau în două limbi – efect al distribuției

internaționale a producerii de cunoaștere.[8] Proiectul nostru ridică problema producerii de cunoaștere în relație cu inter-imperialitatea. Abordăm această problemă metodologic, prin decizia de a ne concentra pe un singur document (*Ion*), dar și tematic, cel mai explicit în Capitolul 2. În același timp, atragem atenția asupra practicilor de citare, fiind în dialog cu istorici și teoreticieni care scriu în limbi transilvane și în alte limbi „minore" – creolizând astfel conversația teoretică pe marginea mai multor unități de analiză.

Proiectul nostru își propune creolizarea „modernului" atât din noțiunea de modernism, cât și din istoria sistemului mondial modern, prin recitirea unui „canon mic," acaparat de istoria literară națională, și prin repoziționarea romanului *Ion* ca un document multilingvistic la momentul producerii lui.[9] Examinăm astfel romanul lui Rebreanu ca exemplu de text minor, încercând să regândim ideea de minoritate și să modelăm tipul de analiză critică metodică posibilă pornind de la un text minor. Faptul că *Ion* este canonic în literatura română, dar rămâne minor dintr-o perspectivă globală este o condiție pe care romanul o împărtășește cu marea majoritate a textelor literare din lume. Această condiție funcționează pentru noi drept motivație de a creoliza atât teoria, cât și metodologia comparativă. Deși suntem de acord cu multe principii ale teoriei literaturii minore avansate de către Gilles Deleuze și Félix Guattari („totul e politic"), textul pe care îl studiem nu este un text minor în cadrul unei tradiții literare europene ancorate într-o limbă de circulație majoră.[10] *Ion* oferă, în schimb, echivalentul unei situații în care Franz Kafka s-ar fi opus paradigmei monolingvistice a limbii germane, preferând în schimb să scrie în limba cehă – o cehă regională care ar include în compoziția ei alte cinci-șase limbi. Prin urmare, din perspectiva studiilor literare, unul din scopurile noastre este teoretizarea chestiunii canonului în raport cu o „literatură minoră" sau „literatură mică" și plasarea conversației despre canonicitate în relație cu dezbaterea canonului din studiile despre modernism. În același timp, dintr-o perspectivă sociologică, urmărim să chestionăm definiția ruralității ca formațiune minoră într-o lume din ce în ce mai urbanizată și astfel să regândim modernitatea în calitate de „canon" normativ.

traducere de Ciprian Șiulea

Note:

1. Despre conceptul de studiu de caz extins în etnografie, vezi Michael Burawoy, *The Extended Case Method: Four Countries, Four Decades, Four Great Transformations, and One Theoretical Tradition* (Berkeley: University of California Press, 2009). Despre istoria studiului de caz dintr-o perspectivă trans-disciplinară, vezi Lauren Berlant, „On the Case", *Critical Inquiry* 33, nr. 4 (2007): 663-672.
2. Laura Doyle, *Inter-Imperiality: Vying Empires, Gendered Labor, and the Literary Arts of Alliance* (Durham: Duke University Press, 2020).
3. Despre publicul comparativ vezi Rebecca Walkowitz, *Born Translated: The Contemporary Novel in the Age of World Literature* (New York: Columbia University Press, 2017).
4. Despre „marele necitit" vezi Franco Moretti, „Conjectures on World Literature", *New Left Review*, nr. 1 (2000): 54-68.
5. Despre această intersectare vezi Pheng Cheah, *What Is a World? On Postcolonial Literature as World Literature* (Durham: Duke University Press, 2016).
6. Gayatri Spivak vorbește despre „ignoranța sancționată a elitei teoretice". Gayatri Chakravorty Spivak, *A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present* (Cambridge: Harvard University Press, 1999). Despre ignoranţa asimetrică vezi Dipesh Chakrabarty, *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference* (Princeton: Princeton University Press, 2000).
7. Boaventura de Sousa Santos, „Nuestra America", *Theory, Culture & Society* 18, nr. 2-3 (2001): 185-217.
8. Raewyn Connell, *Southern Theory: The Global Dynamics of Knowledge in Social Science* (Cambridge: Polity Press, 2007); Wiebke Keim, Ercument Celik, Christian Ersche, and Veronika Wohrer, eds., *Global Knowledge Production in the Social Sciences: Made in Circulation* (London: Routledge, 2016).
9. Pentru un imbold similar vezi Mircea Martin, Christian Moraru, and Andrei Terian, eds., *Romanian Literature as World Literature* (New York: Bloomsbury Academic, 2017).
10. Gilles Deleuze and Felix Guattari, *Kafka: Toward a Minor Literature*, translated by Dana Polan (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1986).

Bibliography:

Berlant, Lauren. "On the Case." *Critical Inquiry* 33, no. 4 (2007): 663-672.

Burawoy, Michael. *The Extended Case Method: Four Countries, Four Decades, Four Great Transformations, and One Theoretical Tradition*. Berkeley: University of California Press, 2009.

Chakrabarty, Dipesh. *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton: Princeton University Press, 2000.

Cheah, Pheng. *What Is a World? On Postcolonial Literature as World Literature*. Durham: Duke University Press, 2016.

Connell, Raewyn. *Southern Theory: The Global Dynamics of Knowledge in Social Science*. Cambridge: Polity Press, 2007.
Deleuze, Gilles and Felix Guattari, *Kafka: Toward a Minor Literature*. Translated by Dana Polan. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1986.
Doyle, Laura. *Inter-Imperiality: Vying Empires, Gendered Labor, and the Literary Arts of Alliance*. Durham: Duke University Press, 2020.
Keim, Wiebke, Ercument Celik, Christian Ersche, and Veronika Wohrer, eds. *Global Knowledge Production in the Social Sciences: Made in Circulation*. London: Routledge, 2016.
Martin, Mircea, Christian Moraru, and Andrei Terian, eds. *Romanian Literature as World Literature*. New York: Bloomsbury Academic, 2017.
Moretti, Franco. "Conjectures on World Literature." *New Left Review*, no. 1 (2000): 54-68.
Santos, Boaventura de Sousa. "Nuestra America." *Theory, Culture & Society* 18, no. 2-3 (2001): 185-217.
Spivak, Gayatri Chakravorty. *A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present*. Cambridge: Harvard University Press, 1999.
Walkowitz, Rebecca. *Born Translated: The Contemporary Novel in the Age of World Literature*. New York: Columbia University Press, 2017.

